

Iedereen schrijft

OVER DENKEN, SCHRIJVEN EN SPREKEN

Mijn favoriete didactische techniek is 'Iedereen schrijft'. Ik haalde het idee uit een boekje van Doug Lemov en verfijnde het tot een techniek die mijn lessen Nederlands beter maakt. Het gaat ongeveer als volgt: op geregelde tijdstippen verplicht ik mijn leerlingen om met de hand een antwoord, een bedenking, een vraag of een idee in een zin op te schrijven. Pas daarna volgt bijvoorbeeld een onderwijsleergesprek.

Peter Van Damme

Over de auteur

PETER VAN DAMME

is vakbegeleider Nederlands bij Katholiek Onderwijs Vlaanderen en praktijklector Nederlands in de educatieve master talen aan de KU Leuven. Hij was ook 28 jaar lang leerkracht Nederlands aan het VTI in Lokeren.

- Schriftelijk krijgen de gedachten van leerlingen duidelijker vorm, en de leerlingen raken meer betrokken.
- Schrijven helpt de leerlingen om vage gedachten afgeronder te maken. De stap naar het opschrijven van die gedachten in een goede zin is cognitief belangrijk.
- De leerlingen schrijven meer en oefenen geregeld om in volledige zinnen te schrijven.

Het boek *Teach like a champion 2.0* van Doug Lemov bevat 62 technieken die 'excellente' leerkrachten gebruiken. De auteur bezocht en observeerde leraren die opmerkelijke resultaten bereikten met hun leerlingen. In 2010 verscheen de eerste editie van het boek. De 2.0-editie geeft aan de techniek 'Iedereen schrijft' een prominente plaats.

WAAROM?

Welke voordelen biedt deze techniek? Je geeft leerlingen de tijd om al schrijvend na te denken, zodat ze daarna een zinnige en zinvolle bijdrage kunnen

leveren aan bijvoorbeeld een gesprek, een discussie of een terugblik. Je wil dus dat je leerlingen actiever en doordachter deelnemen aan de les en je verplicht hen om hun gedachten eerst schriftelijk in zinnen te ordenen. De techniek heeft veel voordelen:

- De ideeën van de leerlingen worden beter omdat ze meer tijd krijgen.
- De leerlingen worden verplicht om – zelfs vroeg in het leerproces – hun gedachten, kennis en vragen op te schrijven.
- Je creëert extra taalkansen: woordenschat, voegwoorden, samengestelde zinnen ...
- Je kan heel makkelijk zien of de leerlingen aan het schrijven zijn. Terwijl je rondloopt, kan je ook meteen al een aantal (bruikbare) antwoorden selecteren.
- Iedere leerling is aanspreekbaar na het schrijfmoment.

HOE?

De leerlingen krijgen een of meerdere vragen waarop ze in stilte schriftelijk antwoorden. Ze antwoorden verplicht in een vlot lopende zin. Je vermeldt duidelijk hoe het schrijfproduct er moet uitzien. Bijvoorbeeld: 'Formuleer je antwoord in een volzin!'. Je kan de leerlingen ook verplichten om (complexe) samengestelde zinnen te bouwen. Je vraagt aan de leerlingen om een tekst/discussie/programma samen te vatten in één zin. Door deze beperking moeten leerlingen moeilijke en genuanceerde ideeën en gedachten in nieuwe en complexe grammaticale vormen gieten. Geef de leerlingen eventueel een aantal voegwoorden die ze kunnen of moeten gebruiken in hun samengestelde zin, zoals *omdat*, *maar* of *want*.

Je kan de leerlingen ook verplichten om de zin op een bepaalde manier te

starten en/of om een bepaald woord of een specifieke term te gebruiken. Als je leerlingen verplicht om hun zin met pakweg *aangezien* of *hoewel* te starten, stuur je opnieuw hun denken nieuwe richtingen uit. Na een tijdje is het goed mogelijk dat de leerlingen jouw woorden niet meer nodig hebben, omdat ze in staat zijn om zelf een gepaste keuze te maken. Na het schrijfmoment volgt altijd een (onderwijs)gesprek, een discussie of een bespreking waarin de leerlingen en de leerkracht mondeling stilstaan bij de zinnen die ze opgeschreven hebben.

EERDER SCHRIJVEN

Vaak komt schrijven aan het einde van een discussie, een project of een demonstratie. Dat is op zich goed, want een schrijfoopdracht is heel geschikt om iets af te ronden. Met deze techniek proberen we de lessen echter zo te ontwerpen dat leerlingen al vroeg(er) in het leerproces gaan schrijven. Zoek naar kansen om de klassieke opbouw van lezen, bespreken, schrijven (LBS) of activiteit, schrijven, bespreken (ASB) te veranderen in SLB of SAB.

Ja

*Ik heb je lief zoals je soms
gelijk een gouden zomerdag bent
nee nee nee
ik heb je lief zoals je bent
nee nee
ik heb je lief zoals
nee
ik heb je lief*

K. Schippers

Enkele voorbeelden uit de les Nederlands

1. Een leerkracht Nederlands wil de leerlingen een zakelijke tekst over de angst voor technologie laten lezen. De leerkracht start met 'Iedereen schrijft' en geeft de leerlingen de volgende opdracht:

Beantwoord de volgende vragen in een volledige zin:

- Wanneer is volgens jou de angst voor technologie ontstaan?
- Wat is een digibeet?
- Wie heeft er vooral angst voor technologie?

Na het stille schrijfmoment mogen de leerlingen mondeling over hun antwoorden overleggen met elkaar of met de leerkracht. Daarna krijgen de leerlingen de tekst, waarin de antwoorden op de vragen aan bod komen. Met de 'Iedereen schrijft'-opdracht activeert de leerkracht de voorkennis van de leerlingen. Voor het lezen van de tekst stellen zij zich al een aantal vragen, en krijgen ze al wat woordenschat (het woord *digibeet*) aangereikt. Op deze manier dringen ze beter door tot de tekst en blijft wat ze lezen beter bij omdat ze (bewuster) verbanden maken tussen hun voorkennis en de nieuwe kennis waarmee ze in de tekst kennismaken.

2. In een les poëzie leest een leerkracht twee gedichten voor: *Ik heb je liever* van Hans Andreus en *Ja* van K. Schippers. In de les kan een analyse van de gedichten volgen, een gesprek over wat poëzie is en/of een schets van de Vijftigers en van het neorealisme. Wat er precies volgt, doet er nu even niet toe. Om de voorkennis van de leerlingen te activeren, om hen te verplichten de teksten nog eens te lezen en om de interactie die in de les volgt rijker te maken, geeft de leerkracht (een selectie van) onderstaande opdrachten.

Antwoord in een volzin (of in enkele volzinnen) op de volgende vraag:

- Welk gedicht zou je aan je geliefde geven met Valentijn? Gebruik in je antwoord 'omdat', 'want' of 'aangezien'.
- Wat bedoelt de dichter met 'ik heb je liever dan brood'? Gebruik in je antwoord het woord 'liefdesverklaring'.
- De gedichten zijn vele jaren geleden geschreven. Welk gedicht is het nieuwste volgens jou? Schrijf minstens drie zinnen.
- Welke strofe zou je kunnen weglaten in 'Ik heb je liever'? Schrijf minstens vier zinnen en leg uit of het gedicht beter of slechter wordt met een strofe minder.

Ik heb je liever

*Ik heb je liever dan brood,
al zegt men ook dat het niet kan
en al kan het ook niet.*

*Ik heb je liever dan vrolijkheid of regen,
liever dan de stilte van drie uur
in de rustig in- en uitademende nacht.*

*De meeuwen scheren overdag
met hun vleugels
langs de blonde warme lucht.
De wilde bloemen staan te lachen
in het warme bad van de zon.
De zon danst zijn toch maar kleine rol
met zoveel overgave dat het heel
stil wordt, hier, in dit deel van het heelal.*

*Ik heb je liever dan brood,
al zegt men ook dat het niet kan
en al kan het ook niet.
Liever dan vrolijkheid of regen,
liever nog dan ik heb je lief.*

Hans Andreus

3. Een leerkracht Nederlands begint de les met een terugblik naar een vorige les, waarin de leerlingen leerden wat een lijdend voorwerp is. De leerkracht vraagt de ene helft van de klas een definitie van een lijdend voorwerp op te schrijven. Deze leerlingen moeten de woorden **werkwoord** en **gezegde** in hun definitie gebruiken. De andere helft van de klas moet in enkele zinnen neerschrijven hoe je het lijdend voorwerp vindt. Zij moeten de woorden **naamwoordelijk gezegde** en **onderwerp** gebruiken in hun uitleg. Een aantal leerlingen uit beide groepen geven hun uitleg, en in een onderwijsleergesprek bespreekt de leerkracht de antwoorden. De leerkracht kan de teksten van de leerlingen contrasteren met de uitleg in bijvoorbeeld het handboek. Wat zijn overeenkomsten en verschillen? De leerkracht kan de leerlingen uitleggen dat ze ook op deze manier bij zichzelf kunnen checken of ze de leerstof beheersen. De leerkracht krijgt ook meteen informatie over hoeveel leerlingen al vergeten waren dat het lijdend voorwerp enkel met een **werkwoordelijk gezegde** voorkomt. De les over het meewerkend voorwerp kan in ieder geval beginnen!

UITSMIJTER: EEN SCHRIJF- CARROUSEL

Mijn studenten probeer ik ook steeds warm te maken voor 'Iedereen schrijft' en ik spoor hen aan om de techniek meteen te integreren in het eerste groeps-
werk dat ze organiseren. Dat eerste groeps-
werk noem ik een schrijfcarrousel of een strikt georganiseerd groeps-
werk. Het gaat als volgt: maak groepen van vier leerlingen, en geef hun vier vragen waarop ze schriftelijk in zinnen moeten antwoorden. Bij de start krijgt iedere leerling een vraag waarvan die eigenaar is. Het groeps-
werk start op deze manier: iedere leerling leest de toegewezen vraag en noteert in stilte het antwoord. De leerlingen krijgen hiervoor bijvoorbeeld twee minuten. Hierna geven de leerlingen de vragen door aan de leerling links van

hen. Ze lezen de nieuwe vraag, het antwoord van hun collega en ze vullen dat – in stilte – aan met hun eigen zin(nen). De leerlingen moeten schrijven, desnoods schrijven ze dat ze het antwoord van hun voorganger goed vinden. We herhalen dit tot de vragen terug bij hun eigenaar zijn. Het groeps-
werk start dus met acht minuten schrijf-
stilte! Daarna krijgt elke eigenaar om beurt twee minuten om in gesprek met de groepsleden de antwoorden op de toegewezen vraag te overlopen en te selecteren welke delen van de antwoorden de groep wil behouden. Na zestien minuten is dit groeps-
werk afgelopen. Het groeps-
werk is heel eenvoudig te organiseren voor de (jonge) leerkracht en ieder groeps-
lid is verplicht om een duidelijke bijdrage te leveren. Je kan een dergelijk groeps-
werk bij de start, het midden of het einde van een lessenreeks gebruiken.

'OM BONDIG TE KUNNEN SCHRIJ- VEN MOET MEN OVER VEEL WOOR- DEN BESCHIKKEN' (OTTO WEISS)

Ik hoop in dit artikel heel wat collega's overtuigd te hebben om deze techniek eens uit te proberen. De korte maar intense schrijfmomenten worden natuurlijk krachtiger als je ze geregeld gebruikt en de leerlingen kansen krijgen om te groeien. Geef jezelf ook wat tijd om de techniek op het juiste moment, bij de geschikte onderwerpen en op een gepaste manier te gebruiken. Beeld je in dat ook collega's uit andere vakken ermee aan de slag gaan. Hoeveel extra denk- en taalkansen zou dat de leerlingen bieden?